

Medeniyetler İttifakı Medeniyetler Çatışmasına karşı – Dinler ve Medeniyetlerarası Diyalog nereye doğru ilerliyor?

Dr. Friederich Mielke

21. yy'da birbirine paralel ve belli zamanlarda farklı şiddette kültür çatışmaları yaşıyoruz. Batı kültür çevresinde inanç kavgaları hemen hemen ortadan kalkmışken, dünyanın birçok kesimi – Nijerya'da, Batı Sahra'da, Sudan'da, Irak'ta, Yakın Doğu'da, Hintliler ve Pakistanlılar arasında, Sri Lanka'da veya Filipinler'de yoğun ve bazen de kanlı din çatışmalarından acı çekmektedir. Batılı kültür çevresi, din ve medeniyetle ilgili çatışmaları öncelikle geride bırakmıştır. 30 Yıl Savaşları'nın yıkıp yakmalarının, emperyalist güçlerin karşı karşıya gelmesinin ve 20. yy'ın faşist ve Stalinist meydan okumaları ardından Batı, liberal demokrasinin ve hoşgörünün önceliğinin, din özgürlüğünün, eşitliğin ve

insan onurunun zaferini yaşar. Liberal demokrasinin zaferi sadece Francis Fukuyama için “tarihin sonunu” getirmedir, Avustralyalılar, Yeni Zelandalılar, Kanadalılar, Amerikalılar ve Avrupa Birliği üyeleri için din savaşları ihtimal dışı bir olay haline geldi.

Fakat Batı’daki insan haklarının, hoşgörünün, din özgürlüğünün veya demokrasinin varlığını, global bağlama taşımak bir hata olur. Avrupa, ABD veya Avustralya için geçerli olanı, Afrika, Asya ve Yakın Doğu’nun büyük kesimleri için söylemek mümkün değildir. Batı’da da yine kürtaj, ölüm cezası veya eşcinsellerin evliliği hakkında tartışmaya devam edilirken, dünyanın birçok bölgesinde Batı kültürü ile bağdaşmayan örf ve adetler uygulanmaktadır. Kız çocuklarının zorla sünnet edilmesi, işkence, yargısız idamlar, keyfi tutuklamalar, dinden dolayı zulüm, çocuk yaşta fahişelik, zorla fuhuş, zorla çalıştırma, kadın ticareti, kölelik ve namus cinayetleri, Batı Avrupa kültür çevresiyle bağdaşmayan fenomenlerdir. İnsan ticareti ve zorla çalıştırma Hindistan, Bangladeş ve Pakistan’da ortalığı kasıp kavuruyor; kölelik ise Brezilya’da yaşamaya devam ediyor, Kongo’da 1998’den beri üç milyondan fazla insanın hayatına mal olan – ki II. Dünya Savaşı’ndan bu yana başka hiçbir çatışmada bu kadar insan ölmemiştir – bir iç savaş ortalığı yakıp yıkıyor. Örneğin “İnsan Hakları Gözlemcileri” Angola’da zorla yerlerinden sürülen insanlardan, Ruanda’da çocuk istismarlarından, Çad’daki katliamdan, Dafur’daki cinayetlerden, Sri Lanka’daki insan kaçaklığından, Çin’de rejimi eleştirenlere yapılan kötü muameleden, Endonezya’daki cinsel istismarlardan, Suudi Arabistan’daki kötü muameleden veya İran’daki işkencelerden bahsetmektedir. Bu konuda Avrupa’nın da alını pek açık değil – Amerikalıların Guantanamo’da veya Ebu Gerib’de yaptıkları kötülükleri tartışılıp bir kenara atılacak olaylar değil; ama siyasi, kültürel veya sosyal cinayetlerin büyük bir

kısmı İkinci ve Üçüncü Dünya ülkelerinde işlenmektedir.

Samuel Huntington ile birlikte euroatlantik kültür çevresinden bahseden kimse, Batı'nın değerlerinin evrensel olup olmadığı ve böylece Batı aracılığıyla bütün dünyaya yayılmasının, korunmasının ve uygulanmasının gerekip gerekmediği sorusunu cevaplandırmak zorundadır. İnsan onuru, eşitlik, dini hoşgörü ve temel hakları evrensel değerler olarak ilan eden kimse, Sudan'da genç kızların sünnet edilmelerine veya Suudi Arabistan'da katillerin herkesin gözü önünde kılıçla idam edilmelerine kayıtsızca seyirci kalamaz. Euroatlantik kültür çevresi mensuplarının, diğer kültür çevrelerinin işlerine karışmalarının gerekip gerekmediği sorusu, çağımızın en önemli sorularından biridir. İkinci ve Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğu Amerika Birleşik Devletleri'nin veya euroatlantik kültür çevresinin kültürünü kesinlikle reddettikleri için, bir "medeniyetler ittifakından" bahsetmek mümkün olmaz. İran, Çin, Rusya, Endonezya, Kuzey Kore, Arjantin, Sudan veya Çad, kendi içişlerini dışardan müdahale olmadan yürütme hakkı üzerinde ısrar etmektedir. Burada bir "medeniyetler ittifakı" oluşturma çabası, başarısızlığa mahkumdur. Dünyanın çoğu ülkesinin içişlerine müdahale etmek, Huntington'un bahsettiği "medeniyetler çatışmasına" neden olur. Müslümanlar namus cinayetlerinin, herkesin gözü önünde yapılan idamların, mecburi sünnetlerin, dini zulümlerin veya kadın haklarını sınırlamanın anlamını, kendi kültürel imtiyazları olarak gördükleri ve kendilerini değiştirmek istemedikleri müddetçe "dinlerarası ve medeniyetlerarası diyalog" başarısızlığa mahkumdur. Bu toplumları, dışarıdan değiştirme çabası ise mecburen "kültürler savaşına" yol açar ki bu da şimdiki "medeniyetler çatışması"ndan daha agresif ve daha militandır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkisine teşmil edildiğinde ise bu, Türkiye'nin Avrupa yasalarını getirmek ve uygulamak zorunda olduğu anlamına gelir. Ölüm cezasını veya işkenceyi kaldırmak yetmez. Avrupa'da din özgürlüğü ve dini hoşgörü her gün uygulanmaktadır. Böylece Türkiye'nin tam üyeliği, Türkiye'deki Hıristiyanlar ve diğer dini azınlıklar ve de Avrupa Birliği içindeki Türk göçmenler için aynı hakların verilmesini gerektirmektedir. Ancak Avrupalılar için bu, kendi kültür çevrelerinin yalnız Hıristiyanlığa özgü tanımlanamayacağı anlamına gelmektedir. Avrupa Birliği'nin yaklaşık 15 milyon Müslüman vatandaşı, dinlerini özgürce ve bağımsız olarak yaşama hakkına sahiptir. Böylece Avrupa dini bakımdan Hıristiyan ve Müslümandır, bu şart altında bu iki dinin barış içinde birlikte varolması mümkündür ve gereklidir. Avrupa Birliği'ni bir "Hıristiyan kulüp" olarak nitelendiren Türk gazeteci Mehmet Ali Birand bu konuda yanılmaktadır. Eğer böyle olsaydı, Londra, Paris veya Berlin arasında camiler bulunmazdı.

Avrupa'daki Müslüman azınlığın entegrasyon tarihi sorunsuz olmakla birlikte, uzun vadede bu azınlık Avrupa'daki din özgürlüğü tarafından korunmakta ve entegre olmaktadır. Klasik bir göçmen ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri'nde Müslümanların entegrasyonu ve asimilasyonu bir başarı hikayesidir. Yaklaşık 2,3 milyon Amerikalı Müslüman, öncelikle Amerikan toplumu tarafından kabul edildiklerini ve saygı gördüklerini hissetmekte ve böylece sağlıklı bir ABD ulusal ve kültürel kimliği geliştirmektedir. Uzun vadede Avrupa'da da böyle bir gelişme memnuniyetle karşılanacaktır.

Türkiye, İslam ile modern düşüncüyü bir parlamenter demokrasi içinde barıştırma yolunda olduğundan, dinler ve medeniyetler diyalogu, Avrupa-Türkiye bağlamında oldukça önemlidir. Türkiye'nin reform

süreci, kültürler savaşını Türkiye örneği ile atlatma ve seküler, demokratik ve dini hoşgörüyü sahip Türkiye'yi kendi kültür çevresine kabul etme konusunda Avrupa'yı cesaretlendirmektedir. Böylece Avrupalılar, Batı medeniyetinin doğu sınırını aşmış ve Avrupa Birliği'ni Batı Hıristiyanlığının bitip Ortodoks Hıristiyanlığın ve İslamın başladığı yerde de geçerli kılacaklardır. Elbette bunun şartı, Avrupa'nın, Müslümanların cami yapmalarını ve dinlerini ifa etmelerini hoş gördüğü ve toplumda kendilerine yer edinmelerine imkan sağladığı gibi Türkiye'nin de dini azınlıklara bu hakların aynısını vermesidir. Başbakan Erdoğan, Almanya'daki din özgürlüğünden övgüyle bahsetmiştir, şimdi kendisi Türkiye'deki azınlıklar için aynı hakların geçerli olabileceğini göstermek zorundadır.

Türkiye, azınlıkların eşit haklara sahip olmalarını sağlamayı başarırorsa, Türkiye'nin üyeliği önünde dini-kültürel bakımdan bir engel kalmaz. Böylece Türkiye – Cem Özdemir'in sözleriyle – gerçekten "İslam ile modern düşüncenin barışı için bir model" olurdu. Avrupa'da bu eşitlik halihazırda uygulandığı için, şimdi davranma sırası Türklerde. Daha doğrusu: Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında barışın uygulanabilmesi bugün Avrupalıların değil daha çok Türklerin elindedir. Gerçi Türkiye Müslüman olmayanlara inanç özgürlüğü tanımaktadır, ama onlara din özgürlüğünü – yani dinlerini cemaat olarak yaşama hakkını vermekten kaçınmaktadır. Türkiye'de dini cemaatler ancak yasal olarak düzenlenmemiş alanlarda mevcuttur. Avrupa'da din özgürlüğü uzun süreden beri başarılı şekilde yerleşmiştir. Eğer üyelik müracaatının başarılı olmasını istiyorsa seküler hukuk devleti olarak Türkiye de Müslüman olmayan azınlıklara medeni hukuka dayalı statülerini vermek zorundadır.

Ticari küreselleşmeye rağmen, kültürler diyalogu bütün dünyada ilerleme kaydetmiyor. Huntington'un tanımladığı kültür çevreleri, birbirinden kesin sınırlarla ayrılmakta, birbiriyle sürtüşmekte ve farklı şekillerde başarıyla ortadan kaldırılan gerilimlere neden olmaktadır. Bir kültürün sözde evrensel unsurlarının propagandasını yapmak yerine, birçok yüksek kültürde ortak olan şeyi aramamız gerekir. Samuel Huntington "çokkültürlü bir dünyada yapıcı yol, evrensellikten vazgeçmek, çeşitliliği kabul etmek ve müşterek değerleri aramaktır" der. Euroatlantik kültür çevresinde Türkiye, kendi kültürünü Avrupa'nın kültürüne adapte etmek ve böylece AB'ne üyelik şartlarını yerine getirmenin arifesinde bulunmaktadır. Bu ise Avrupa tarafından memnuniyetle karşılanması ve desteklenmesi gereken dramatik ve büyük sonuçlar doğuracak bir değişikliktir. Türkiye'de bir özgürlük, insan hakları ve demokrasi özlemi bulunmaktadır, Türkler, aşırı muhafazakar ve fundamentalist dogmacı insanlar değildir. Gerçi bu süreç, uzun zaman alacak ve karmaşık bir süreçtir, ama Türkiye'de gittikçe yerleşen seküler, demokratik ve laik yapılardan dolayı bir şansa sahip olması gereken bir süreçtir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne başarılı entegrasyonu, aynı zamanda özgürlük ve hoşgörünün bir başarısı ve modern düşüncenin dogmatizm, İslamizm veya diğer fundamentalist ve ebedi olarak geçmişte kalmış güçler karşısında kazandığı bir zafer olurdu. İyimser düşünceye sahip birisi, Türkiye'nin Avrupa Birliği kültürüne başarılı şekilde yaklaşımını, bütün dünyadaki benzer süreçler için bir model olarak gösterebilir. Böylece Türkler ve Avrupalılar büyük bir sorumluluk yüklenmişlerdir: Onlar, bir medeniyetler ittifakının mümkün olduğunu ispatlayabilirler. Fakat her iki tarafın da birbirine yaklaşması, kültür çatışmalarının tali konular oldukları ve asıl sorun olmadıkları ve değişim süreçlerinin

çoğunlukla halk tarafından üstlenilmesi şartı devam eder.

Böylece Avrupa-Türkiye arasındaki kültür ittifakı, taklit edilebilecek bir deneydir. Türkiye'nin reform sürecinin başarısızlıkla sonuçlanması, Batı medeniyetinin İslam toplumlarıyla bağdaşmayacağını ifade eder ve gerilemeye yol açabilir. Fakat eğer Türkiye üyelik kriterlerini yerine getirirse, Avrupa Birliği de Heinrich August Winkler'in korktuğu kadar aşırı bir değişiklik yaşamaz. Aksine, reformları gerçekleştirmiş bir Türkiye, Avrupa kültürüne adapte olur, Avrupa kültür çevresine entegre olur ve ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal farklılıkların üstesinden gelir. Bugün bizler belki bu kadar ilerleme kaydedemedik, ama yönümüz doğrudur ve Türkiye bu yoldadır. Avrupa tarafında ise Türk dostlarımıza elimizi uzatmamız ve sosyal, ekonomik ve kültürel reform sürecini başarıyla tamamlamalarına yardımcı olmalıyız.